

Súčasnosť a možné trendy do budúcnosti

David Sulík

Veľká zmena v politike ZSSR nastala nástupom Gorbačova k moci, ktorý bol po zrelej úvahe vybraný bývalým šéfom KGB Andropovom k nástupníctvu na najvyšší post. Úlohou Gorbačova bolo zrealizovať zmeny dohodnuté najvyššími kruhmi oboch superveľmocí USA a ZSSR. Staré dohody o rozdelení sveta dohodnuté na Jalte stratili svoju platnosť, dohodlo sa nové prerozdelenie sveta. Svoju historickú úlohu Gorbačov splnil. ZSSR sa mocensky stiahlo z východnej Európy, zanikla Varšavská zmluva a RVHP. Nastal rozpad samotného ZSSR na viacej samostatných štátov a celkové vojensko-politické oslabenie. ZSSR prestalo existovať a nástupnícke Rusko stratilo štatút superveľmocí. Jedným z dôvodov na stiahnutie sa ZSSR z východnej Európy bol určitými ekonomicko-politickými kruhmi Západu dlho pripravovaný plán vytvorenia zjednotenej Európy. Odzrkadľuje to duchovný fakt, že malým 72 ročným duchom času sa stal v roku 1989 Zachariel (Jupiter), ktorý je patrónom Európy a veľmoc Ruska sa akoby podriadila nastupujúcemu duchu času. Ústup z východnej Európy bol kompenzovaný sľubom pokračovania a prehlbovania ekonomickej spolupráce hlavne v oblasti energetiky.

Rozpadom ZSSR sa Rusko ocitlo v bode nula. Oficiálne sa zrušila vedúca úloha komunistickej strany. Bolo dovolené podnikat'. Nastal obrovský krach hospodárstva a anarchia. Mafia spolu s bývalými funkcionármi sa dravo vrhli na štátny majetok. Proces privatizácie sa zvrhol na rozkrádanie majetku. Vznikla nová kapitalistická oligarchia nesmierne bohatých jedincov, tzv. Nových Rusov. Nastala jelčinovska éra budovania raného kapitalizmu na ruský spôsob. Treba si uvedomiť, že proces akumulácie kapitálu, čo trval na západe stovky rokov, tu musel prebehnúť za 10 rokov. Celá jelčinovská éra bola v znamení chaosu v zákonoch, korupcie, nevyplácania miezd a škandálov. Vďaka dlhodobej skúsenosti v prispôbovaní

sa a improvizácií dokázali Rusi aj toto obdobie prežiť. Táto etapa Ruska v bode nula je dobre opísaná v knihe A. Solženicina „Rusko v hmlách“. Je v nej zachytený úpadok dedín, hospodárstva, zločinnosť, narkománia. Mafia sa stala hlavnou hnacou silou kapitalizmu.

Napriek všetkému, je toto obdobie príkladom obrovskej životaschopnosti ruského národa, ktorý bol schopný chopiť sa nového kapitalistického impulzu, aj keď väčšinou pretaveného do koristníckej živelnej podoby. Rok 1998 bol prelomový. Nastala umelo vyvolaná finančná kríza a krach asi 80% všetkých ruských bánk. Prakticky to znamenalo, že peniaze požičané vo svete zostali natrvalo v Rusku a časť z nich sa stala zdrojom nových investícií doma aj vo svete. Je zaujímavé, že z pohľadu analýz mnohých západných, materialisticky uvažujúcich analytikov a prognostikov z rokov 1990 -1995, sa predpovedal úplný krach Ruska, rozvrat, nástup buď extrémnej pravice v podobe napr. Žirinovského alebo ľavice v podobe Ziuganova. Tu je vidieť zase krátkozrakosť materialistickej prognostiky, ktorá neberie do

úvahy duševné sily. Ruský karmický diagnostik Lazarev vo svojich knihách niekedy už v roku 1994 hovoril, že to vidí inak. Tvrdil, že vedomie Ruska, reálny svet Ruska je v chaose, no podvedomie Ruska je čisté, čo z hľadiska budúcnosti je dôležitejšie. Tvrdil, že žiadny extrém nenastane a Rusko sa bude postupne stabilizovať a hospodársky rozvíjať. Tak sa aj naozaj stalo.

Nástup V. Putina znamenal príchod novej éry, éry konsolidácie hospodárstva. Podporovaný mocenským aparátom začal s najhlbšími reformami v dejinách Ruska od čias Petra Veľkého. Jeho prvým krokom bolo zníženie obrovského vplyvu finančnej oligarchie na politické dianie v krajine a vymedzenie hraníc ich vplyvu. Štát znovu dostal pod kontrolu energetické zdroje a podniky, čo bolo strategicky múdre rozhodnutie pre Rusko. Vytvoril nové organizačné usporiadanie Ruska. Konsolidoval bezpečnostnú situáciu a začal uplatňovať šikovnú zahraničnú politiku. Začal s hlbokými ekonomickými reformami. Od 1. januára 2001 má Rusko najnižšie dane z príjmov fyzických osôb v celej Európe. Parlament znížil aj dane právnických osôb. V roku 2004 sa zrušila aj daň z obratu. Do krajiny začali prúdiť miliardové investície. Nastali obrovské zmeny v poľnohospodárstve, keď sa do súkromných rúk prevádza štátna a kolchozná pôda, a súkromní vlastníci platia iba jednu, pomerne nízku daň. Naftárske a metalurgické spoločnosti začali vytvárať vlastné agroholdingy. Veľké spoločnosti do poľnohospodárstva smelo investujú, pretože už niekoľko schválených zákonov hovorí jasne, že pôda je súkromným vlastníctvom. Zisky z predaja nafty a plynu neustále rastú a už nekončia v rukách niekoľkých oligarchov, ale dostávajú sa do štátnej kasy. Rusko má obrovské devízové rezervy. Tie sa snaží znovu investovať v rámci Ruska aj zahraničia. Rusko splatilo všetky svoje pôžičky Parížskemu klubu, čo bolo významným krokom k získaniu vlastného národného sebavedomia. Štát zvýšil výrazne sociálne dávky a platy, čím životná úroveň vzrástla aj u bežných Rusov. Gazprom sa stáva jedným z najväčších ruských plynárenských aj svetových podnikov. Ruské podniky začínajú vo veľkom skupovať zahraničné podniky. Na tohtoročnom (2008) ekonomickom fóre v Davose, svetoví politici a ekonómovia konštatovali, že zoslabovanie dolára a strácanie jeho pozície ako svetovej rezervnej meny sa stáva trvalým trendom, čo svedčí o možnej hlbkej kríze ekonomiky USA, ktorá sťahuje so sebou celý svet. Krajiny s veľkými devízovými rezervami, ako napr. Rusko, Čína, arabské krajiny prechádzajú postupne na inú rezervnú menu, hlavne na euro. Na fóre tiež zaznelo, že v súčasnosti jediným ostrovom pokoja a stability sa javí byť Rusko*. Predpokladám, že okrem eura sa najdôležitejšou rezervnou menou sveta v horizonte 5 až 10 rokov stane práve rubel.

Rozvoj hospodárstva však podľa mňa pôjde iným smerom ako na Západe. Rusku je určená naozaj svojská cesta vývoja. Rusko prejde v rýchlosti fázou klasického kapitalizmu, no nezostane pri ňom. Nastane stret dvoch protichodných tendencií, novej silnej kapitalistickej oligarchie a časti menších podnikateľov podnikajúcich novým, dá sa povedať alternatívnym spôsobom. Časť ruských podnikateľov oslovená novým pohľadom na svet, práve pod vplyvom nových duchovných hnutí sa začala v súčasnosti formovať. Tento trend je špecificky ruským. Nikde v USA, ani na Západe, nepočítajúc antropozofiu ovplyvnené hospodárstva, prípadne komúny typu Damanhur, nevzniká takýto nový spoločensko- -hospodársky fenomén. Je to síce len trendom, ale práve v Rusku sa tento trend môže stať určujúcou silou. Od tohoto stretu dvoch hospodárskych tendencií, egoisticky zameraného veľkokapitálu

rozširujúceho svoj vplyv prostredníctvom politiky a moci zhora dole a stredného podnikateľského stavu fungujúceho už na princípe sociálneho bratstva budovaného smerom zdola bude závisieť, či a ako rýchlo vznikne v Rusku zárodok nového typu civilizácie, akéhosi duchovného komunizmu. Som presvedčený, že v USA by tento stret ani nemohol nastať, keďže akékoľvek skutočné alternatívne snahy sú potláčané veľkokapitálom už v zárodku. No práve v Rusku v dôsledku zvláštnosti ruskej duše konajúcej zdanlivo nelogicky a iracionálne, môže dôjsť k zvláštnej symbióze veľkokapitálu a alternatívneho spôsobu života.

* Úvaha bola napísaná v roku 2008, v čase pred vypuknutím hospodárskej krízy. Situácia sa odvtedy v svetovom hospodárstve a samozrejme aj v Rusku stala dramatická, vývoj má búrlivý a neuveriteľne rýchly priebeh. Napriek hospodárskemu poklesu aj v Rusku si myslím, že Rusko je stále na tom oveľa lepšie ako USA a veľa iných krajín, že základy spoločnosti sú pevne ukotvené a hlavne je tu obrovský potenciál k vývoju a hľadaniu nového spoločensko-ekonomického modelu štátu, čomu sú naklonené aj všetky duchovné skutočnosti.

Ďalším dôležitým prvkom v mozaike súčasného Ruska je obrovský rozmach pravoslávnej cirkvi a rast jej vplyvu ako v duchovnej oblasti, tak v hospodárskej. V súčasnosti je pravoslávna cirkev úzko zviazaná s vládou Ruska. Začala účinne zaplňovať vákuum po komunistickej ideológii. Stáva sa doslova štátnou cirkvou, tak ako bola počas cárskej minulosti. Pravoslávna cirkev si v Rusku vydobyla výnimočné postavenie v politike aj biznise. Cirkev je centralizovaná a skutočne živou silou v štáte. Ako zaujímavý príklad prepojenia pravoslávnej cirkvi s biznisom a štátom je spojenie s obrovským naftárskym podnikom Lukoil, ktorý je jeden z najdôležitejších zdrojov valút pre ruské hospodárstvo. Za 10 rokov existencie sa Lukoil prepracoval medzi najvplyvnejšie ropné spoločnosti na svete. Ako prvá ruská firma prevzala americkú konkurenčnú spoločnosť Getty Petroleum, vlastníka viacerých benzínových čerpadiel v USA. Lukoil je jedným z hlavných sponzorov pravoslávnej cirkvi, okrem nej však financuje aj projekty na podporu múzeí, orchestrov, športových klubov, ale aj mnohé rozvojové projekty po celom Rusku. Aj keď štát vlastní vo firme len malý podiel, prezident Lukoilu si vždy udržiaval dobré vzťahy s prezidentskou administratívou, minulou B. Jeľcina, aj súčasnou V. Putina.

Po niekoľkých desaťročiach perzekúcie v ZSSR, aj keď nie úplného zákazu, zaznamenáva dnes pravoslávna cirkev v Rusku renesanciu. V 80. rokoch vlastnila iba 18 kláštorov, dnes ich má okolo 500. Okrem majetku rastie aj jej vplyv, hlavne patriarchu Alexija na šéfov politických strán, ktorí zasa cirkvi poskytujú veľké právomoci, zahŕňajúce aj mnohé reštrikcie pre iné vyznania. Cirkev si vydobyla výnimočné postavenie aj v biznise. V 90. rokoch patrila k najväčším dovozcom spotrebného tovaru v Rusku a v roku 2001 podpísala s Lukoilom dohodu o vytvorení spoločných podnikov, ku ktorým patria aj remeselnícke dielne a benzínové čerpadlá. Toto je zaujímavé prepojenie cirkvi, vlády a podnikateľov. Pravoslávna cirkev je silne patriarchálna, no vnútorne veľmi živá. Má hospodársku silu, ktorá sa stále stupňuje a aj reálnu morálnu silu. Na rozdiel od katolíckej cirkvi, je pravoslávna cirkev menej zaťažená krvavou minulosťou a nikdy úplne ne- pret'ala svoje mystické korene. V mnohých súčasných ruských kláštoroch sa pestuje silné ezoterické vedenie. Je veľký predpoklad, že táto cirkev je naozaj schopná sa premeniť, vnútorne sa oplodniť ezoterickými znalosťami. A

čo je najdôležitejšie, hlboká duchovnosť nie je pestovaná odtrhnutím od reality, ale existujú tu reálne prepojenia na súčasnú ruskú vedu a spoločnosť. Veľa pravoslávnych kňazov neoficiálne prijíma mnohé ezoterické pravdy.

Od roku 1989 nastal v Rusku obrovský rozmach ezoteriky v rôznych podobách. Okrem všetkých možných prúdov a foriem často zafarbených šamanizmom a ázijskou spiritualitou, je tu jedna nová, pre budúcnosť významná skutočnosť. Vznikli dve pomerne silné ľudové náboženské hnutia, podobné gnostickým kresťanom alebo katarom v stredoveku. V dôsledku svojich koreňov čerpajúcich z ruských tradícií starovercova svätých mníchov, majú podporu aj u pravoslávnej cirkvi, v ruskej vede, u štátnych úradov a silnú podporu medzi podnikateľmi. Prvé z nich je hnutie založené prorokom Vissarionom. Ako inšpirovaný napísal niekoľko kníh a dal impulz k založeniu duchovného hnutia. Ide o hnutie, ktoré v čistej jednoduchej podobe používa vlastnú symboliku a obrady, ide o akési spojenie ekológie duše a ekológie krajiny. Príslušníci hnutia založili v Krasnojarskom kraji na Sibíri so súhlasom a podporou miestnych štátnych orgánov vlastné mestečko Nový Jeruzalem, s vlastným ekologickým poľnohospodárstvom, podnikateľskými aktivitami, remeselnými dielňami, školami a vlastnými obradmi. K tomuto hnutiu sa pripájajú tisíce nových ľudí, väčšinou z miest a zakladajú nové duchovno-ekologické usadlosti. Už teraz obýva siet' niekoľkých desiatok takýchto komunit asi 8 tisíc ľudí a ďalšie tisíce s nimi sympatizujú.

Ešte väčší ohlas a dopad na život celého Ruska majú posolstvá sibírskej pustovnícky Anastázie. Prostredníctvom kníh V. Mergeho sa stala inšpirátorkou vedcov a umelcov, vytvorila nový obraz svetlej budúcnosti Ruska. Dala impulz k vzniku nového typu civilizácie. Jej vízie sa začínajú uplatňovať aj v realite, v priebehu pár rokov sa vytvárajú výrobnobchodné družstvá, založené na princípoch solidarity.

Tieto podniky pri zachovaní vlastného národno-kultúrneho charakteru v sebe spájajú princípy etického podnikania, solidaritu silnejších so slabšími, spoluprácu miesto konkurencie, ekologický prístup k svetu, výrobu alebo poskytovanie zmysluplných, užitočných výrobkov a služieb. Nové obchodno-výrobné spoločnosti sa spájajú do reťazcov, zakladajú sa agrárno-ekologické duchovné usadlosti tzv. Ekoselky. S tým tiež súvisí iniciatíva, projekt „Rodná zem“, ktorý hovorí o tom, že každý občan Ruska má právo bezplatne na aspoň 1 hektár pôdy do súkromného vlastníctva, na ktorom by mohol spolu s rodinou hospodáriť ekologicko-duchovným spôsobom podľa vlastných predstáv v súlade s rytmiami Matky Zeme a Univerza. Viacej takýchto rodových usadlostí tvorí rodovú osadu. Rodová osada, okrem toho, že by zabezpečovala obživu a realizáciu vlastného tvorivého potenciálu každého jej obyvateľa, by bola otvorenou komunitou a vzorom ekologického a duchovného spôsobu života. Už v súčasnosti (2008) existuje v Rusku (a v Bielorusku a na Ukrajine) viac ako dvesto rodových osád v rôznom stupni realizácie.

Anastázia predkladá aj víziu výchovy človeka, premenu celého doterajšieho vzdelávacieho systému od rozumovej jednostrannej výchovy k výchove, ktorá dokáže v človeku prebudit' všetky driemajúce sily a vytvorit' komplexne citovo, intelektuálne, umelecky a osobnostne dokonalého človeka s neobyčajnými schopnosťami. Podľa tejto vízie začínajú vznikať v Rusku

školy snažiace sa o nový prístup k výchove detí. Vzorovou a zároveň najúspešnejšou a najznámejšou školou v Rusku, sa stáva škola akademika Štetina. Spontánne hnutie inšpirované Anastáziou, ktoré ja nazývam akousi formou ruskej ľudovej antropozofie, má veľkú dynamiku a dopad na reálny život krajiny, čo svedčí o úspešnom reagovaní ruskej duše na impulz ruského národného archanjela. Je zaujímavé, že najväčšiu iniciatívu preberajú v oboch hnutiach hlavne bývalí dôstojníci a podnikatelia, všetko ľudia prakticky a reálne stojaci pevne na zemi. Využívajúc know-how modernej civilizácie, zakladaním nadácií, finančných fondov, nových podnikateľských zväzov používaním informačnej technológie, sa čerstvé sily novoutvárajúcej duše vedomej vznikajúcej v ruskom národe, začínajú dávať do služieb nie Mamonu (Ahrima- na), ale celej spoločnosti, čo je potešiteľnou skutočnosťou. V týchto hnutiach sa duchovno vidí nielen abstraktne, ale konkrétne v celej prírode, kultúre, v sociálnom a už aj v hospodárskom živote. Je aplikované do reálneho praktického života. Ideály antropozofie o oplodnení spoločenského diania duševne-duchovnými silami, sa tak v Rusku akousi obkľukou skutočne realizujú.

Ruskí vedci a duchovenstvo oficiálne deklarovali, že veda a viera sú dve strany jednej mince, a že majú spoločnú snahu o spoločnú obrodu spoločnosti. Za kulminálny bod rozvoja ruskej vedy môžeme považovať prehlásenie prezidenta Ruskej akadémie vied J. Osipova na svetovom ruskom národnom kongrese na jar 1998 usporiadanom v kláštore sv. Daniela v Trojicko-Sergejevskom kláštornom komplexe, na ktorom sa zúčastnili najvýznamnejší vedci, filozofi a teológovia Ruska: „Vedci dospeli k názoru, že Stvoriteľ existuje“. Na tomto všeobecnom ruskom národnom kongrese, vedci a teológovia proklamovali stratégiu duchovného a kultúrneho rozvoja Ruska na najbližšie storočie.

Ezoterické pravdy pestované v pravoslávnej cirkvi a v nových ľudových náboženských hnutiach sú potvrdzované aj oficiálnou ruskou vedou, ktorá prostredníctvom akademií a vedeckých ústavov zdedených po komunistoch, vytvára skutočne nový druh, dalo by sa povedať už duchovnej vedy, zárodku skutočnej sofiológie. Zvláštnym rysom ruskej duše je, že duchovné poznatky sú prijímané vnútorne, citom. Na rozdiel od západného myslenia, kde vedec myslíaci rozumom nič necíti, musí sa spoľahnúť len na vonkajšie pokusy a analytické zhodnotenie, ruský vedec dokáže svojím citom umiestneným akoby v hlave, intuitívne poznať skutočnú pravdu a potvrdiť ju.

Vládnuca elita toto spojenie vedy a cirkvi ako aj deklarovанú stratégiu rozvoja Ruska posvätila a podporila. Vznikla agenda národných projektov zameraných na obrodu spoločnosti, ktorú dostal na starosť podpredseda vlády Medvedev. Projekty ako sú „Rodná zem“, projekty nového typu vzdelávania a iné, ktoré vznikli spontánne na základe duchovných inšpirácií, sa stali tiež súčasťou týchto národných projektov. Je preto potešujúcou správou, že „zhodou okolností“ sa práve Medvedev, tento výnimočne inteligentný a charizmatiký muž, stáva kandidátom na prezidenta Ruska, čo svedčí o tom, že V. Putin si uvedomuje dôležitosť zapojenia duchovného rozmeru do spravovania spoločnosti. Putin mu bude mocensky krytý chrbát, čím Medvedev môže realizovať svoj program. Tak ako je to aj predpovedané v knihách Anastázie. Je vidno, že všetci západní politickí analytici úplne mýlne chápu Putina, že vôbec netušia, akú stratégiu sleduje. Vrcholom neporozumenia hlavne európskych politikov je budovanie obrazu diktátora Putina, téma ktorá je stále

opakovaná donekonečna pri príležitosti volieb „nástupcu“ Medvedeva (skúste nájsť takého diktátora, ktorý by sa dobrovoľne zriekol moci). Ohromujúca spŕška výčítiek na adresu národa, ktorý celkom očividne podporuje politiku Putina (za osem rokov šesťkrát zvýšil kúpyschopnosť obyvateľstva) a podľa všetkého, je pripravený nešetriť sa v záujme prekvitania svojej vlasti. Putin je presvedčeným vlastencom a pragmatickým idealistom. On dobre vie, čo robí a robí to skutočne v prospech Ruska. Rozmýšľa v intenciách 3. tisícročia a pripravuje spôsobom šachového hráča a systémom pomalých krokov vzostup Ruska ako ekonomickej, kultúrnej, vedeckej a duchovnej veľmoci.

Ak si zhrnieme všetky vyššie uvedené skutočnosti, môžeme z nich vydedukovať pravdepodobné možné trendy vývoja Ruska. Racionálne, individualistické usporiadanie spoločnosti ako na Západe nemá pre Rusko cenu. Vnútorne cenený je sociálny duchovný kolektivismus. Ak sa duchovná veda zo Západu v podobe antropozofie premenenej prostredníctvom strednej Európy na sofiológiu dokáže organicky spojiť a tvorivo oplodniť ruskú vedu, kultúru a celý duchovný život, môže naozaj vzniknúť nová spoločnosť na báze akéhosi duchovného komunizmu, ktorý by bol tým, čo by sa v roku 3200- 3500 malo stať slovanskou kultúrou. Rusko nemôže definovať seba samé ako Východ a stavať sa tak proti Západu. Rusko si musí seba samé uvedomiť ako Západ. Pod vplyvom strednej Európy sa však Rusko musí zbaviť svojej pasivity a prejsť k sebareflexii a duchovnej odvahe. Asi nikdy Rusko nedosiahne ten typ uhladeného blahobytu, aký má Západ. Rusko musí byť veľké a silné, iba tak môže prekonať pokušenia tohoto sveta. Ruský národ je svojím duchom a poslaním národom nadštátnym a nadnárodným, spejúcim k vyššej duchovnej pospolitosti, ktorú by Rusko malo dosiahnuť v 6. poatlantskej kultúrnej epoche. Kľúč k tomu, aby ruský národ bol ovplyvnený aj dušou vedomou, je v strednej Európe. Zduchovená duša vedomá v podobe duchovnej vedy môže byť prijatá Ruskom. Rusko by nemalo prijať od Európy to, čo je vonkajšie a čo v svojej podstate nie je ani stredoeurópske ale západoeurópske, alebo skôr americké. Stredoeurópska kultúra ducha sa musí spojiť s Východnou Európou.

Proces oslobodzovania sa Ruska od vonkajších aj vnútorných následkov komunizmu spolu so stabilizáciou hospodárstva by mal trvať zhruba 50 rokov. Duchovné zjednocovanie s ostatnou Európou by malo trvať ďalších 100 rokov. Súčasne v politickej rovine bude prebiehať postupné zjednocovanie a vytváranie akejsi Východoslovanskej únie zloženej určite z Ruska, Ukrajiny, Bieloruska, Srbska a so silnými hospodársko-spoločenskými vzťahmi ku krajinám Strednej Európy. Okrem hospodárskeho a zahranično-politického vzostupu Ruska, vidím v budúcej Východoeurópskej únii región celkovej prosperity a obrody kultúry, vied a umenia. Celý tento vývoj do roku 2300 súvisí s vládnutím ducha času Michaela. Počas michaelskej doby, ruský vývoj čaká ešte dvojité pokušenie, ktoré vlastne už prebieha. Zo Západu v podobe ahrimanského materializmu a z Východu v podobe atavistickej tibetsko-indickej spirituality, ktorá bude chcieť Rusko odlákať od vývoja duše vedomej. Okolo roku 2300 by mohlo Rusko vstúpiť do novej etapy svojho duchovno-historického vývoja. Nový duch času Orifiel (Saturn) prinesie asi na dobu ďalších niekoľko sto rokov zakonzervovanie daného stavu a možnú celkovú stagnáciu duchovného rozvoja, respektíve stiahnutie sa do podvedomia Ruska. No práve veľmi dôležité je to, v akej kvalite a kvantite bude Ruskom uchopený a realizovaný mi-chaelský impulz v čase do roku 2300. Od toho, čo bude v tomto čase zasiate, bude závisieť aké plody sa vynoria v budúcnosti okolo roku 3200, ako plody

novej slovanskej kultúry. Na Západe človek niečím je, v strednej Európe sa niečím stáva a na Východe niečím bude.